fiksuotas iki 1 m storio kultūrinis sluoksnis, suformuotas XX–XXI a. 2018 m. žvalgymai atlikti Sodų gatvėje (*ATL 2018 metais*, 2019, p. 644, nr. 219).

Žvalgytas 8,1 m^2 plotas, fiksuotas iki 60 cm storio XX a. sluoksnis. Būsimos trasos V dalyje, į Š nuo Medininkų pilies tirtuose šurfuose 1–6 (apie 120 m ilgio atkarpoje) įžemis – molingas arba žvyringas smėlis pasiektas 1,5–1,8 m gylyje (1 pav.). Virš jo fiksuoti vien tik piltinės kilmės pilko žvyringo grunto, žvyro ir smėlio sluoksniai be radinių. Pastarieji suformuoti XX a. vykdant paviršiaus formavimo darbus.

Toliau R kryptimi, šurfuose 7–14, apie 140 m ilgio atkarpoje, analogiški piltiniai sluoksniai fiksuoti iki 1,2–1,6 m gylio, o po jais pasiektas 20–60 cm storio tamsiai pilkas žvyringas sluoksnis su retomis smulkiomis XVI–XVIII a. neglazūruotos buitinės keramikos šukėmis. Žemiau šio sluoksnio glūdi žvyringas smėlis – įžemis. Tik prie pat saugomos teritorijos ribos tirtame šurfe 15 iki pat įžemio (pasiekto 1,8 m gylyje) tęsėsi XX a. piltiniai sluoksniai.

Šurfai 15–19 tirti į Š nuo Pilies gatvės esančioje bevardėje gatvytėje. Čia virš molio įžemio fiksuoti vien tik natūraliai susiformavę humusingi sluoksniai su pavienėmis XX a. šiukšlėmis.

Pilies Street

In 2023, 19 test pits (20 m^2) were excavated on Pilies Street in Medininkai (Vilnius district, SE Lithuania). On the W part of the street, test pits 1–6 and 15–19 revealed 20th-century backfill layers followed by natural clay or gravelly sand deposits recorded at a depth of 1.5–1.8 m (Fig. 1). Beneath layers of backfill ranging between 1.2 and 1.4 m in thickness, test pits 7–14 revealed a dark grey, gravelly layer measuring 20–60 cm in thickness, with pottery from the 16th–18th centuries.

MERKINĖ

Vytenis Šagamogas, Ignas Sadauskas

Gardino gatvė 2

2023 m. rugsėjo–spalio mėnesiais atlikti žvalgomieji tyrimai ir žvalgymai sklype Gardino g. 2 ir šalimais, Merkinėje, suprojektuoto parduotuvės pastato priestato statybos ir naujų inžinerinių tinklų tiesimo darbų vietose. Tirta vieta patenka į Merkinės miestelio istorinės dalies (UK 17097) ir Merkinės senojo miesto vietos (UK 3680) teritoriją.

Tirta vieta lokalizuojama Merkinės turgaus aikštės P dalyje, kuri istoriniuose šaltiniuose minima nuo XV a. II pusės. 1558 m. miesto inventoriuje nurodoma, kad prie aikštės buvo 26 sklypai, nuo kurios vedė gatvės su 182 sklypais šalia jų. Miestas smarkiai ėmė augti 1569 m. Žygimantui Augustui suteikus Magdeburgo teises ir 1579 m. Steponui Batorui patvirtintas privilegijas naudotis Merkinės giria pastatų statybai. Su atliktais tyrimais susijusio nuo aikštės P dalies prasidėjusio Gardino kelio pavadinimas žinomas nuo 1602 m. Į P nuo rotušės buvusiame kvartale XVII a. I pusėje stovėjęs M. Godačevskio altarijos mūrnamis. Manoma, kad tai 1625 m. minimas mūrinis namas, priklausęs Z. Kiškelytei-Sarbievskai. Pastatas po jos mirties Zigmanto Vazos raštu perduotas M. Godačevskiui. 1647 m. greta aptariamos valdos minimi pastatai burmistro Začeckio sklype. XVII a. viduryje karo su Maskva metu miestas smarkiai nuniokotas. XVII a. pabaigoje šaltiniuose vis dar minima daug tuščių sklypų. Aikštės P pakraštyje 1739 m. paminėtas Merkinės seniūno A. K. Sapiegos mūrnamis. Priešais šį pastatą stovėjo sena smuklė, kuri buvusi

prie skersgatvio į parapinę bažnyčią ir Gardino kelio. Dokumentuose minima, kad sklypas galu rėmėsi į skersgatvį tarp Merkinės dominikonų konvento ir parapinės bažnyčios. Tai leidžia daryti prielaidą, kad pastatai stovėjo PV aikštės dalyje, kažkur šalia ar tirto sklypo vietoje (Buržinskas Ž. Merkinės miesto urbanistinė raida XVI–XVIII amžiuje, *Archaeologia Lituana*. Vilnius, 2021, t. 22, p. 97–117). 1822 m. kilęs didelis gaisras suniokojo miesto aikštę ir aplink ją buvusius pastatus. Aptariamame kvartale naujas užstatymas pradeda rastis XIX a. II pusėje. Iki pat XX a. I pusės minimame kvartale stovėję 4 mediniai pastatai, iš jų 3 galais į aikštę. Tarpukariu juose minimos veikusios krautuvės (Buržinskas Ž. Merkinės turgaus aikštė iki II Pasaulinio karo, *22-ieji nepriklausomybės metai Merkinėje (1918–1940)*. Merkinė, 2020, p. 260–273). Per Antrąjį pasaulinį karą miesto centras dukart smarkiai apgriautas. Aptariamame kvartale griuvėsiai išvalomi iki XX a. 6 dešimtmečio ir sklypas išlieka neužstatytas. Tirtame sklype 1971 m. pastatomas dviejų aukštų prekybinės paskirties pastatas, pats sklypas išlygintas ir suformuota terasa jo P dalyje.

Tirto sklypo artimiausia aplinkinė teritorija ne kartą archeologų tyrinėta. Vertingos naujos informacijos suteikė 2003, 2011, 2012, 2017 ir 2020 m. tyrimai. 2003 m. R. Jarockis atliko žvalgomuosius tyrimus V. Sladkevičiaus, Piliakalnio ir Gardino gatvėse. Jų metu ištirta 10 šurfų, iš viso 10 m^2 plotas. Fiksuotas iki 0,45–1,1 m storio XVI–XX a. datuojamas vietomis permaišytas kultūrinis sluoksnis su to laikotarpio radiniais. Atidengti nedatuoto akmenų grindinio fragmentai (*ATL 2003 metais*, 2005, p. 192). 2011 m. L. Girlevičius atliko žvalgomuosius tyrimus Gardino g. 1. Jų metu ištirti 2 šurfai, iš viso 8 m^2 plotas. Fiksuotas iki 1,3–2,1 m storio XIX–XX a. datuojamas apardytas kultūrinis sluoksnis su XVI–XX a. radiniais. Atidengtos XIX a. mūrinio sanitarinio mazgo ir akmenų grindinio liekanos (*ATL 2011 metais*, 2012, p. 414–416). 2012 m. L. Girlevičius atliko detaliuosius tyrimus ir žvalgymus S. Dariaus ir S. Girėno aikštėje 1. Jų metu ištirtos 5 perkasos ir 1 šurfas, iš viso 47 m^2 plotas. Žvalgymai atlikti 10 m^2 plote. Fiksuotas iki 0,3–1,7 m storio XVI–XX a. datuojamas vietomis apardytas kultūrinis sluoksnis su to laikotarpio radiniais. Atidengti XVII a. I pusės buvusios Merkinės rotušės pamatų ir akmenų grindinio fragmentai. Taip pat atidengtos XIX a. pabaigos–XX a. I pusės miestelio aikštės akmenų grindinio liekanos (*ATL 2012 metais*, 2013, p. 410–420). 2017 m. S. Sprindys atliko detaliuosius tyrimus V. Sladkevičiaus g. 4. Jų metu ištirta 1 perkasa, iš viso 2,4 m^2 plotas. Fiksuotas iki 1,3 m storio XX–XXI a. pradžia datuojamas permaišytas kultūrinis sluoksnis su pavieniais XVI–XX a. radiniais. Atidengtos XIX–XX a. rūsio sienos pamato liekanos (*LIIR*, f. 1, b. 8383). 2020 m. Ž. Buržinskas atliko žvalgomuosius tyrimus V. Sladkevičiaus g. 1. Jų metu ištirtas 1 šurfas, iš viso 4 m^2 plotas. Fiksuotas iki 1,2–1,9 m storio XVI a. II puse (XV a. II puse?)–XXI a. pradžia datuojamas iš dalies perkastas kultūrinis sluoksnis su to laikotarpio radiniais. Atidengtos XIX a. iš akmenų krautų pamatų liekanos (*ATL 2020 metais*, 2021, p. 445–447). Pačiame sklype 2023 m. V. Vingis atliko žvalgomuosius tyrimus ir žvalgymus elektros trasos vietoje. Jų metu ištirti 3 šurfai, iš viso 4,5 m^2 plotas. Žvalgytas 30,7 m^2 plotas. Fiksuotas iki 0,4–3,4 m storio kultūrinis sluoksnis su pavieniais XVII–XX a. radiniais. Atidengtos nedatuotos iš akmenų krautų pamatų liekanos.

2023 m. tyrimai vykdyti 2 etapais, tirtas bendras 179,9 m^2 plotas (1 pav.). Pirmame etape atlikti žvalgomieji tyrimai priestato statybos ir inžinerinių tinklų tiesimo darbų vietose, ištirti 4 šurfai, iš viso 6 m^2 plotas. Užfiksuotas iki

1 pav. Tyrimų situacijos planas: 1 – tirto sklypo ribos; 2 – ištirti šurfai; 3 – žvalgyti plotai. I. Sadausko brėž.

Fig. 1. Area plan: 1 – plot boundary; 2 – test pits; 3 – surveyed areas.

0,4–2,4 m storio XIX a. II puse–XXI a. pradžia datuojamas supiltinis kultūrinis sluoksnis, gausiai užterštas statybinėmis griuvenomis ir buitinėmis šiukšlėmis. Nustatyta, kad šurfuose 1–3 kultūrinis sluoksnis suformuotas 3 etapais: XX a. viduryje tvarkant miestelio aikštės pakraščius po Antrojo pasaulinio karo bombardavimo ir gaisrų; XX a. 7–8 dešimtmečių sandūroje, kai vykdyti dideli sklypo reljefo performavimo darbai ir esamo parduotuvės pastato statybos, inžinerinių tinklų tiesimo darbai, ir XX a. pabaigoje–XXI a. pradžioje atliekant parduotuvės prieigų ir vidinio kiemo tvarkymo bei laikinų sandėlių statybos darbus. Nepaisant to, aptariamuose sluoksniuose rasta XVI–XX a. radinių ir XVII–XIX a. statybinių griuvenų. Šurfuose 1 ir 4 fiksuotas iš dalies išlikęs XIX a. II pusėje–XX a. I pusėje susiformavęs apatinis horizontas su XVII–XX a. radiniais. Tyrimų metu fiksuoti ir ankstesnio užstatymo fragmentai. Šurfe 1 apie 1,5–1,8 m gylyje atidengtos mūrinės ugniasienės pamatinės dalies liekanos (mūras M1), datuojamos XX a. I puse. Ugniasienė nugriauta iškart po Antrojo pasaulinio karo. Šurfe 3 apie

2 pav. Šurfo 3 ir atidengto rūsio liekanų vaizdas iš R. I. Sadausko nuotr.

Fig. 2. Remnants of a cellar in test pit 3, viewed from the E.

3 pav. XVII–XVIII a. monetos: 1 – Frydricho II 3 grošenai; 2 – Kristinos Vazos šilingas; 3 – Jono Kazimiero Vazos šilingas. K. Mimo nuotr.

Fig. 3. 17th- and 18th-century coins: 1 – 3-groschen coin of Frederick I; 2 – a shilling of Christina of Sweden; 3 – a shilling of John II Casimir Vasa.

0,7–1 m gylyje atidengti mūrinio rūsio fragmentai – išorinės sienos, įėjimo angokraščio ir skliauto spynos liekanos (mūras M2) (2 pav.). Rūsys mūrytas iš pirminio panaudojimo raudonų plytų, vidinė jo siena tinkuota balkšvu kalkiniu skiediniu. Taip pat rūsio patalpos dugne apie 2,1 m gylyje fiksuoti rūsio grindų fragmentai, netvarkingai sudėti iš lauko akmenų ir raudonų puspl yčių. Rūsys išmūrytas ir įrengtas XVIII–XIX a. I pusėje, naudotas iki pat Antrojo pasaulinio karo. Jis gali būti sietinas su XVIII a. šioje vietoje stovėjusiu mūriniu pastatu, o nuo XIX a. – su šioje vietoje buvusiu mediniu pastatu.

Antrame etape atlikti žvalgymai priestato statybos ir inžinerinių tinklų tiesimo darbų vietose, žvalgyta 10 plotų, iš viso 173,9 m² plotas. Užfiksuotas iki 0,2–2,5 m storio XIX a. II puse–XXI a. pradžia datuojamas daugelyje vietų permaišytas ir supiltinės kilmės kultūrinis sluoksnis, gausiai užterštas statybinėmis griuvenomis. Vietomis fiksuotas iš dalies išlikęs apatinis XIX a. II pusėje–XX a. I pusėje susiformavęs horizontas. Žvalgymų metu aptikta pavienių XVI–XX a. radinių. Tirto sklypo PR pakraštyje ties šurfo 1 vieta atidengtas mūro M1 tęsinys – užfiksuota mūro išorinė dalis, kuri buvo padengta išlyginamuoju cementiniu skiediniu. Atlikus tyrimus nustatyta, kad minimame sklype beveik visas kultūrinis sluoksnis suformuotas po Antrojo pasaulinio karo intensyvių reljefo performavimo darbų metu, tačiau jame aptinkama archeologinių radinių ir ankstesnio užstatymo liekanų.

Tyrimų metu rasti ir inventorinti 168 radiniai. Tarp aptiktų buitinės keramikos šukių dominavo XVII–XIX a. datuojami fragmentai, tačiau pasitaikė ir ankstyvesnių, XVI a. būdingų keramikos šukių. Didžiąją dalį plokštinių koklių fragmentų sudarė dengti žalia glazūra, puošti augaliniu ar geometriniu motyvu, datuojami XVII a. I puse. Verta paminėti ir kelis metalinius dirbinius: antpirščio dalį, muškietos šratą, kelias XIX–XX a. muitinės plombas ir 2 batų pasagėles. Taip pat rasta ir 19 monetų, tarp jų Jono Kazimiero Vazos, Kristinos Vazos Rygos šilingai, Stanislovo Augusto Poniatovskio 3 grašiai, carinės Rusijos monetos, 1771–1786 m. Frydricho II sidabriniai 3 grošenai (3 pav.). Radiniai perduoti MeKM.

2 Gardino Street

In 2023, an investigation was initiated at the site of the construction of a building extension for a shop and new engineering networks, located at 2 Gardino Street in Merkinė (Varėna district, S Lithuania). This comprised 4 test pits covering 6 m² and a survey covering 173.9 m² (Fig. 1). A cultural layer of up to 0.2–2.5 m in thickness was recorded, dating from the second half of the 19th century to the early 21st century; the same date was ascribed to its lowest horizon. Remnants of structures from the 18th to the first half of the 20th century were uncovered (Fig. 2). The excavation yielded 168 finds: sherds of household pottery from the 16th–20th centuries, fragments of stove tiles from the first half of the 17th century, metal and glass items from the 17th–20th centuries, and 19 coins (Fig. 3).